

ÇED SÜRECİNİN PAYDAŞLARI AÇISINDAN ÇED YÖNETMELİĞİNİN İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ

Volkan Turan

Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
volkan.turan@usak.edu.tr

ÖZ

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), “tahmin ve önleme” stratejisi izlenerek ekonomik gelişme ve çevrenin bağdaştırılmasında kullanılan en önemli çevre yönetim araçlarından biridir. Ülkemizde ilk kez 07.02.1993 tarihinde yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliği, ortaya çıkan ihtiyaçlar ve Avrupa Birliğine uyum süreci içerisinde birçok kez değiştirilmiştir. Bu çalışmada, özellikle yerli ve yabancı yatırımcılara, Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlara, ÇED uygulayıcılarına ve halka yani ÇED sürecinin “paydaşlarına” (tarafalarına) uygulamada kolaylık sağlayacak çizelgeler ve yöntemler geliştirilmesi amaçlanmıştır. Uygulamada olan ÇED yönetmeliği esas alınarak, ÇED sürecinin Türkiye’de etkin, verimli ve kaliteli yürütülebilmesi için olması/kullanılması gereken örnek “sıralı denetim dizelgeleri” örnekleri sürecin paydaşlarının kullanımına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), ÇED Yönetmeliği (ÇEDY), Çevre Yönetimi, İçerik Çözümlemesi, Sıralı Denetim Dizelgesi

CONTENT ANALYSIS OF EIA REGULATION FROM EIA PARTNERS’ PERSPECTIVE

ABSTRACT

EIA is one of the most important environment management tools used in economic progress and association of environment by following “prediction and monitoring” strategy. EIA regulation came in to force firstly on 07.02.1993 was changed many times according to immediate needs and within the frame of European Union access period. In this paper, it was aimed to develop charts and methods which make it easy in application especially for local and foreign investors, institutions and organizations authorised by Ministry, EIA implementers and public that is “shareholders” of EIA process. Based on present EIA regulation, necessary samples of “ordered control lists” were presented to partners of the process in order to make EIA process effective and productive in Turkey.

Keywords: Regulation Of Environmental Impact Assessment, Environmental Impact Assessment (EIA), Environment Management, Content Analysis, Ordered Control List

Giriş

Tahrip edilmiş ve kirlenmiş bir çevreyi onarıp, temizleyip yeniden sağlıklı hale getirmenin ne denli pahalı ve güç bir iş olduğu anlaşıldıkça, ekonomik gelişmenin gereği olan faaliyetleri çevreyi tahrip etmeden ve kirlenmeden yerine getirmenin en akılcı yaklaşım olduğu gerçeğine tüm dünyada ulaşılmıştır. Bu gerçekten hareketle, ekonomi-çevre ilişkisinin sağlıklı ve dengeli bir biçimde kurulmasına daha fazla özen gösterilmekte, bunu sağlayıcı uygulamalara gidilmektedir.

Önleyici çevre politikalarının özünü, çevreye henüz zarar vermeden, iş işten geçmeden, gelecekteki olası gelişmeler hesaba katılarak, doğal ve insan elinden çıkmış çevrenin ve canlı yaşamının zarar görmesini önlemek oluşturur (Keleş ve Hamamcı, 1997:248).

Bu amaçla geliştirilmekte olan yöntemlerden birisi de Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)'dir. ÇED "tahmin ve önleme" stratejisi izlenerek ekonomik gelişme ve çevrenin bağdaştırılmasında kullanılan bir çevre yönetim aracıdır.

ÇED gelişmenin gereği olan faaliyetlerin çevre üzerinde olabilecek olumsuz etkilerini daha baştan belirleyebilmek ve bu olumsuzlukları ortaya çıkmadan önce önlemek için gerekli önlemleri tespit etmek ve böylelikle ekonomik gelişmenin sürdürülebilirliğinin sağlanması için geliştirilmiştir (Turan, 2007:14-15).

Hukuk normları genellikle, konunun uzmanları dışında, oldukça karışık ve anlaşılmaz olarak nitelendirilmektedir. Konumuz açısından, ÇED sürecinin herkes tarafından aynı şekilde anlaşılacak biçimde uygulanması ve uygulayıcılarda uygulamayı kolaylaştırıcı şekilde düzenlemelerin yapılarak uygun yöntem ve tekniklerin kullanıma sunulması gerekmektedir. Ayrıca, toplum tarafından konu hakkında tam bir bilgi sahibi olunması ve ÇED sürecine halkın katılımının sağlanması için yürürlükte olan ÇED yönetmeliği (ÇEDY)'nin içerik çözümlemesinin yapılması gerekmektedir.

Türkiye'de ÇED sürecinin etkin ve verimli yürütülmesi ve kolaylaştırılması için gerekli "sıralı denetim dizelgeleri" bugüne kadar kullanılmamıştır. Yerli ve yabancı yatırımcılar, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (Bakanlık) tarafından yetki verilmiş kurum/kuruluşlar, ÇED uygulayıcıları ve halk yani ÇED sürecinin "paydaşları" (tarafı) açısından, ÇED süreci uygulamada zor, anlaşılmaz ve başarısız kalmaktadır. Bunun sonucu olarakta Türkiye'de ÇED sürecinin uygulama kalitesi düşüktür.

Bu çalışmada, Türkiye'de ÇED sürecinin etkin ve verimli yürütülmesi, kolaylaştırılması ve kalitesinin artırılması için uygulamada kolaylık sağlayacak "sıralı denetim dizelgeleri" sürecin paydaşlarının kullanımına sunulmuştur.

Türkiye'de ÇED Mevzuatının Gelişimi

ÇED, ilk olarak ABD'de uygulanmaya başlanan bir yöntemdir. 1 Ocak 1970'de yürürlüğe giren NEPA (Ulusal Çevre Koruma Yasası) adlı yasa ile tüm büyük projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu (ÇEDR) hazırlanması zorunlu kılınmıştır. ABD'den sonra öncelikle öteki gelişmiş ülkelerde uygulanmaya başlanmıştır. Bugün, birçok gelişmiş ülkede ÇED etkili biçimde uygulanmaya devam etmektedir.

Türkiye'de ise, ilk kez 1983 yılında Çevre Kanunu'nun 10. maddesi ile yasal bir temele kavuşmakla birlikte, ilk ÇEDY 1993 yılında yayınlanarak yürürlüğe konulmuştur. ÇEDY

kapsamına giren faaliyetler için zorunlu olarak uygulanmaya başlanmıştır. 1993 yılında yürürlüğe konulan ilk ÇEDY ve bu yönetmelikte yapılan değişiklikler ve yürürlüğe konulan yeni yönetmelikler, Dünyada ki ÇED uygulamaları ve yönetmelikleri örnek alınarak yürürlüğe konulmuştur (Şengül, 2002:19).

ÇED, gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yönlerdeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar olarak, ÇEDY’de tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014).

Avrupa Birliğinde (AB) ÇED’e ilişkin (85/337/EEC) yönerge ve bu konuyla ilgili (97/11/EC), (2003/35/EC) ve (2009/31/EC) yönergeler ve değişiklikler, Türkiye’de de ÇEDY’nin güçlendirilerek etkinleştirilmesi konusunda yön gösterici olmuştur (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2006:107). Daha sonraki yıllarda, Yatırımcı Ortamının İyileştirilmesi ve AB mevzuat uyum çalışmaları kapsamında AB ÇED Yönergelerine dikkate alınarak Türkiye ÇEDY’lerini yeniden düzenlemiştir. AB Çevre müktesebatı yatay konuların (ÇED, Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD), çevresel sorumluluk, çevresel bilgiye erişim) yanında, hava kalitesi, su kalitesi, atık yönetimi, doğa koruma, endüstriyel kirliliğin kontrolü, kimyasallar, iklim değişikliği ve gürültü alanındaki düzenlemeleri kapsamaktadır. Ayrıca bu alandaki müktesebat birçok uluslararası sözleşmeyi de içermektedir. Avrupa Birliğinin şu an yürürlükte olan 2011/92/EC sayılı ÇED Direktifi, çevre ile ilgili resmi veya özel projelerin insan, bitki, hayvan, toprak, hava, iklim, maddi varlıklar, kültürel miras üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin, belirlenmesini ve değerlendirmesini gerektirmektedir (Karataş Eltez, Piri, Usta vd., 2013:58).

Türkiye’de ÇEDY ve ÇEDY’nde yapılan değişikliklerle ilgili yönetmelik düzenlemeleri sırasıyla aşağıda çizelge halinde verilmiştir.

Çizelge 1: Türkiye’de Uygulanan ÇEDYleri ve ÇEDY Değişiklikleri (1993-2017)

1.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 07.02.1993, Sayısı: 21489.
2.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 23.06.1997, Sayısı: 23028.
3.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 13.08.1999, Sayısı: 23785.
4.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 28. inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2000, Sayısı: 24020.
5.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 29.09.2000, Sayısı: 24185.
6.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 26.10.2000, Sayısı: 24212.
7.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 06.06.2002, Sayısı: 24777.
8.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 18. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 08.10.2002, Sayısı: 24900.
9.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2003, Sayısı: 25318.
10.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2004, Sayısı: 25672.
11.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 17.07.2008,

	Sayısı: 26939.
12.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 19.12.2009, Sayısı: 27437.
13.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2011, Sayısı: 27905.
14.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 30.06.2011, Sayısı: 27980.
15.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik</u> , Resmi Gazete Tarihi: 05.04.2013, Sayısı: 28609.
16.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 03.10.2013, Sayısı: 28784.
17.	<u>Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği</u> , Resmi Gazete Tarihi: 25.11.2014, Sayısı: 29186.

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017'den düzenlenmiştir.

AB'de Uygulanan ÇED Süreci ve Aşamaları

Aşağıdaki çizelgede 85/337/EEC ve 97/11/EC sayılı AB ÇED Yönergeleri uyarınca Avrupa Birliği'nde ÇED sürecindeki temel aşamaları göstermektedir. Bu aşamalar ÇEDY 2014 için de örnek süreç olarak uygulanmaktadır.

Çizelge 2: AB'de ÇED Süreci

PROJE HAZIRLAMA	Proje sahibi/yeterlik belgesi almış kurum/kuruluş projesi için hazırlıkları, çalışmalarını yapar.
YETKİLİ KURUMA BAŞVURU	Bazı üye ülkelerde, yatırım izni için yetkili kuruma başvurulmasından önce bu kurumu projeden haberdar etme gerekliliği vardır. Proje sahibi, bunu resmi gereksinim olmasa da gönüllü olarak da yapabilir.
SEÇME-ELEME	Yetkili kurum ÇED gerekip gerekmediği konusunda karar verir. Bu karar, yatırım izni başvurusu yapıldığında, yada proje sahibi Seçme-Eleme için başvuru yaptığında verebilir. Seçme-Eleme kararı kaydedilmeli ve halka duyurulmalıdır.
KAPSAM BELİRLEME	AB ÇED Yönergesi uyarınca, proje sahibi yetkili kuruma kapsam belirleme sürecini yürütmesi için başvurur. Kapsam belirleme ÇED çalışmalarında ele alınacak konuları ve bu çalışmaların yürütülmesi ile ilgili hususları belirler.
ÇED ÇALIŞMALARI	Proje sahibi, ÇED Yönergesi (ÇED Mevzuatı) uyarınca gerekli çalışmaları yapar veya yaptırır.
ÇEDR'İN İNCELENMEK ÜZERE YETKİLİ KURUMA SUNULMASI	Proje sahibi, ÇEDR'yi yatırım (proje) izni başvurusu ile birlikte sunar.
ÇEDR'İN İNCELENMESİ	Bazı üye ülkelerde ÇEDR'nin incelenmesi için yetkili kurum dışında kurumlar da söz konusudur. Birçok ülkede yetkili kurum raporları kendi uzmanları vasıtasıyla inceler. ÇEDR yetersiz bulunursa revize edilmesi veya ek çalışmalar yapılması istenebilir.
İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR VE HALKIN KATILIMI	ÇEDR çevre konusunda yetkili kurumun yanı sıra tüm ilgili kurumlar ve halk tarafından incelenmeye açıktır. Bu incelemeler sonucunda ilgililer yetkili kuruma görüş bildirebilirler.
KARAR VERME	Yatırım izni verilmeden önce ÇEDR ve ilgili paydaşların görüşleri değerlendirilmelidir.

KARARIN AÇIKLANMASI	Karar, olumsuz çevresel etkileri azaltıcı önlemlerin tanımı ve kararın sebepleri ile birlikte halka açıklanmalıdır.
DENETLEME	Projenin uygulanması (inşaat, işletme, işletme sonrası) sırasında çevresel etkilerin ve olumsuz etkilere karşı alınacak önlemler denetlenmelidir.

Kaynak: EC, 2001c:6-8, Turan, 2007:82.

ÇED, Avrupa Birliği çevre politikasının anahtar aracıdır. 1985'te yayınlanan ilk ÇED Yönergesi (Yönerge 85/337/EEC)'nden beri hem yasal hem de pratik olarak ÇED kavramı gelişmektedir. 1997'de de Yönerge 97/11/EC yayımlanmıştır. Avrupa Komisyonu, şimdi de mevcut mevzuatı ve iyi uygulamanın mevcut durumunu yansıtan üç rehber doküman yayınlamıştır. Bu dokümanlar, ÇED sürecinin üç özel aşamalarıyla ilgilidir: (1).Eleme (2).Kapsam belirleme (3).Çevresel Etki Açıklamasının Gözden Geçirilmesi (EC, 2001a:5). Bu rehberlerin amacı ÇED sürecindeki bu aşamalarda bulunanlara, Dünyadan ve Avrupa'dan deneyimlerle pratik yardım sağlamaktır (Turan, 2007:86).

Çizelge 3: ÇED Yönergesi Açısından Seçme-Eleme, Kapsam Belirleme ve İzleme Değerlendirme Süreçlerini Gösteren ÇED Sürecinin Aşamaları

Proje Hazırlama	ÇED'i hazırlayan yüklenici, proje için teklif hazırlar.
Yetkili Organı Haberdar Etme	Bazı AB ülkelerinde ÇED uzmanları izin için başvurmadan önce yetkili organı durumdan haberdar etmek zorundadırlar. (Bu prosedür, gönüllü ve gayr-ı resmi olarak yapılabilir.)
Seçme-Eleme	Yetkili organ ÇED'in faaliyet için gerekli olup olmadığına karar verir. Bu, yetkili organ faaliyetten haberdar olduğu zaman izin verme sürecinde gerçekleşebilir ya da yüklenici eleme formatı almak üzere başvuruda bulunabilir. Bu format kayıtlara geçmeli ve ilan edilmelidir.
Kapsam Belirleme	Yönergeye göre yüklenici yetkili organdan kapsam belirleme formatı isteyebilir. Bu format çevresel bilgilerin içeriğini belirler. ÇED sürecinin diğer aşamalarını da kapsayabilir. Yetkili organ bu formatı verirken, çevreyle ilgili otoritelere danışır. Bazı AB ülkelerinde format zorunludur.
Çevresel Çalışmalar	ÇEDR'yi hazırlayanlar, yönergenin 5. Maddesinde belirtilen çevresel bilgileri toplamak için çalışmalar yapar.
Çevresel Bilgilerin Yetkili Organa Sunulması	ÇEDR hazırlayanlar, topladıkları bilgileri, bir başvuruyla birlikte yetkili organa verir. Eğer başvuru, proje özeti olmadan yapılırsa, yetkili organ projenin ÇED gerektiren bir faaliyet olup olmadığını belirler. AB ülkelerinin çoğunluğunda, bu çevresel bilgiler ÇEDR şeklinde sunulur.
Çevresel Bilgilerin Yeterliliği	Bazı AB ülkelerinde, rapor, yetkili organdan önce resmi olarak, bağımsız bir kuruluş tarafından incelenir. Diğer ülkelerde, incelemeyen yetkili organ sorumludur. ÇEDR'nin incelenmesine yönelik kılavuz, bu aşama için düzenlenmiştir. Bilgiler yeterli bulunmadığı takdirde, yüklenici rapora ekleme yapmak durumundadır.
İnceleme, Değerlendirme	Kamu kurum ve kuruluşları tarafından çevresel bilgilerin edinilmesi sağlanır. ÇED olumlu kararının alınmasından

	önce, yükleniciye proje hakkında yorum ve açıklama yapma imkanı tanınır. Sınır ötesi etkiler önemliyse, diğer AB ülkelerine danışmak gereklidir.
Kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili organizasyonların, faaliyetin çevresel etkileri ile ilgili karar vermesinden önce, çevresel bilgileri değerlendirmesi	Toplantıların ve çevresel bilgilerin yetkili organ tarafından değerlendirilmesi sonucunda, faaliyet hakkında karar verilmelidir.
Kararın Açıklanması	Verilen karar kamuya duyurulurken, bu kararın verilmesindeki sebepler ve çevresel etkilerini azaltmak için alınacak önlemler belirtilmelidir.
Projeye izin verilmesi durumunda, karar sonrası izleme	Proje uygulandığı anda etkilerinin izlenmesine gereksinim olabilir.

Kaynak: Turan, 2007:87, EC, 2001b:11'den düzenlenmiştir.

ÇEDY 2014'e Göre "ÇED Olumlu" "ÇED Olumsuz" Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi

25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin (ÇEDY 2014) "ÇED Olumlu" "ÇED Olumsuz" kararları için ÇED sürecinin paydaşları olan 1.) Yerli ve yabancı yatırımcılar/proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar, 2.) Bakanlık/Valilik, Komisyon, ÇED uygulayıcıları ve 3.) Halk Katılımı açısından içerik çözümlemesi sıralı denetim dizelgesi biçiminde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Bu sıralı denetim dizelgelerinin kullanılmasıyla, ÇED sürecinin paydaşları için ÇED sürecinin bütününde uygulamada kolaylık sağlayacak bir rehber sağlanmış olacaktır. Her bir aşama için yapılacak iş tamamlandıktan sonra yanında bulunan denetim kutusuna "√" işareti konularak, sıralı olarak o basamağın tamamlandığı belli edilmiş olacaktır. Ayrıca bir sonraki yapılacak işin ne olduğu da bir alttaki yapılacak iş sırasında görülecektir. Böylelikle karmaşık gibi görülen ÇED sürecindeki yapılması gereken işler basitleştirilerek sıralanmış ve sistemli bir şekilde sürdürülmüş olacaktır. ÇED süreci kolay ve anlaşılabilir olduğu gibi kalitesi de arttırılmış olacaktır. Herbir aşamayla ilgili diğer paydaşların neler yapması gerektiği de görülmüş olacaktır.

ÇED sürecinin paydaşları açısından, ÇEDY 2014 Ek I'e Göre "ÇED Olumlu", "ÇED Olumsuz" Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi, 2014 ÇEDY'de a) Ek-1 listesinde yer alan projelere, b) "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelere, c) Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi Ek-1 listesinde belirtilen eşik değer veya üzerinde olan projeler için düzenlenmiştir. Şimdi çizelgemizi inceleyelim.

Çizelge 4: ÇED Sürecinin Paydaşları Açısından ÇEDY 2014 Ek 1'e Göre "ÇED

Olumlu”, “ÇED Olumsuz” Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi

EK 1'E GÖRE ÇED SÜRECİ ÇEDY 2014 MADELERİ	DENETİM	İŞİ YAPACAK PAYDAŞLAR / YAPILACAK İŞLER
1. ÇED'E TABİ PROJELER (Md.7), BAŞVURU DOSYASI, ÇEDR veya PROJE TANITIM DOSYASI (PTD) HAZIRLAMA (md. 6)		1.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar
		1.1.1. ÇEDY 20014'de belirtilen a) Ek-1 listesinde yer alan projelere, b) "ÇED Gereklidir" kararı verilen projelere, c) Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi Ek-1 listesinde belirtilen eşik değer veya üzerinde olan projelerin sahipleri ÇEDR düzenler. Bu çizelgedeki süreci takip eder.
		1.1.2. Projeyi gerçekleştirmeyi planlayan gerçek veya tüzel kişiler; ÇED'e tabi projeleri için; ÇED Başvuru Dosyasını, ÇEDR'yi, Seçme Eleme Kriterleri uygulanacak projeler için ise Proje Tanıtım Dosyasını, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlara hazırlatmak, ilgili makama sunulmasını sağlamak ve proje kapsamında verdikleri taahhütlere uymakla yükümlüdürler.
		1.1.3. ÇEDY 2014'e tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.
		1.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)
		1.2.1. Kamu kurum/kuruluşları, bu Yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesi sürecinde proje sahiplerinin veya Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların isteyeceği konuya ilişkin her türlü bilgi, doküman ve görüşü vermekle yükümlüdürler.
		1.2.2. ÇEDY 2014'e tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı vermek. Bu karar verilmezse projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.
		1.2.3. ÇEDY 2014 hükümlerine göre karar tesis edilmeden önce, projenin gerçekleştirilmesinin mevzuat bakımından uygun olmadığı tespit edilirse, aşamasına bakılmaksızın süreci sonlandırılır.
		1.3. Halk Katılımı
		1.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.
2. ÇED SÜRECİNİN BAŞLATILMASI ve KOMİSYON'UN KURULUŞU (md. 8)		2.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar
		2.1.1. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatı esas alınarak hazırlanan ÇED Başvuru Dosyasını ve proje sahibi tarafından yetkilendirildiğine dair vekâletname ve imza sirkülerini Bakanlığa sunar.
		2.1.2. "ÇED Gereklidir" kararı verilen projeler için, bu karar, ÇED Başvuru Dosyası ve proje sahibi tarafından yetkilendirildiğine dair vekâletname ile imza sirküleri, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından Bakanlığa sunulur.
	2.1.3. Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk	

	<p>bakımından inceler. Bu işlemler beş (5) iş günü içinde tamamlanır. Ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatına uygun hazırlanmadığı anlaşılan ÇED Başvuru Dosyası tamamlanmak üzere iade edilir. Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar eksikliklerini tamamlayıp ÇED Başvuru Dosyasını yeniden Bakanlığa sunar.</p> <p>2.1.4. Proje sahibi ve Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar 2.2.3. de belirtilen Komisyonun doğal üyesidir. Toplantılarına katılır.</p>
	<p>2.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)</p>
	<p>2.2.1. Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Bu işlemler beş (5) iş günü içinde tamamlanır.</p>
	<p>2.2.2. Ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatına uygun hazırlanmadığı anlaşılan ÇED Başvuru Dosyası tamamlanmak üzere iade edilir.</p>
	<p>2.2.3. İnceleme sonucunda başvuru dosyasının Ek-3'te yer alan ÇED Genel Formatına uygun hazırlandığına karar verilmesi halinde, Bakanlık tarafından başvuru dosyasındaki bilgiler dikkate alınarak, ilgili kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, Bakanlık yetkilileri, proje sahibi ve Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlardan oluşan bir Komisyon kurulur.</p>
	<p>2.2.4. Proje ile ilgili olarak başvurunun yapıldığını, ÇED sürecinin başladığını, ÇED Başvuru Dosyasının halkın görüşüne açıldığını ve ÇED süreci tamamlanana kadar projeye ilişkin görüş ve önerilerin Valiliğe veya Bakanlığa verilebileceği Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurulur.</p>
	<p>2.2.5. Bakanlık, Halkın Katılımı Toplantısı ve kapsam belirleme için görüş verme tarihini belirten bir yazıyı ve Ek-3'te yer alan Genel Format doğrultusunda hazırlanmış ÇED Başvuru Dosyasını, Komisyon üyelerine gönderir.</p>
	<p>2.2.6. Bakanlık, gerekli gördüğü hallerde, projenin konusu, türü ve proje için belirlenen yerin özelliklerini de dikkate alarak, üniversiteler, enstitüler, araştırma ve uzman kuruluşları, meslek odaları, sendikalar, birlikler, sivil toplum örgütlerinden temsilcileri de Komisyon toplantılarına üye olarak çağırabilir.</p>
	<p>2.2.7. Komisyonunda kurum ve kuruluş temsilcisi olarak görev yapan üyelerin, yeterli mesleki bilgi ve deneyime sahip olmaları ve temsil ettikleri kurum/kuruluşların görev alanlarıyla sınırlı olmak üzere görüş vermeye yetkili kılınmış olmaları esastır.</p>
	<p>2.3. Halk Katılımı</p>
	<p>2.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
3. HALKIN KATILIMI TOPLANTISI (md. 9)	<p>3.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar</p>
	<p>3.1.1. Proje sahibi ve Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar Halkın Katılımı Toplantısına katılır.</p>
	<p>3.1.2. Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar toplantı tarihini, saatini, yerini ve konusunu belirten bir ilanı; projenin gerçekleştirileceği yörede yayınlanan yerel süreli yayın ile birlikte yaygın süreli yayın olarak tanımlanan bir gazetede toplantı tarihinden en az on (10) takvim günü önce yayınlatır.</p>
	<p>3.1.2. Bakanlıkça yeterli verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından halkı bilgilendirmek amacıyla broşür dağıtmak, anket, seminer gibi çalışmaları Halkın Katılımı Toplantısından önce yapılabilir veya internet sitesinden yayınlanabilir.</p>
	<p>3.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)</p>

	<p>3.2.1. Halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere; Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar ve proje sahibinin katılımı ile Bakanlıkça belirlenen tarihte, projeden en çok etkilenmesi beklenen ilgili halkın kolaylıkla ulaşabileceği Valilikçe belirlenen merkezi bir yer ve saatte Halkın Katılımı Toplantısı düzenlenir.</p>
	<p>3.2.2. Halkın Katılımı Toplantısı, Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantıda; halkın, proje hakkında bilgilendirilmesi, görüş, soru ve önerilerinin alınması sağlanır. Başkan, katılımcılardan görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir.</p>
	<p>3.2.3. Valilik, Halkın Katılımı Toplantısı ile halkın görüş ve önerilerini bildirebileceği süreç ile ilgili zamanlama takvimini ve iletişim bilgilerini halka duyurur. Halkın görüş ve önerileri, zamanlama takvimi içerisinde Komisyona sunulur.</p>
	<p>3.2.4. Komisyon üyeleri, kapsam belirlemesi öncesinde proje uygulama yerini inceleyebilir, kendilerine iletilen tarihe göre Halkın Katılımı Toplantısına katılabilirler.</p>
	<p>3.3. Halk Katılımı</p>
	<p>3.3.1. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların düzenlediği anket ve seminerlere katılabilir.</p>
	<p>3.3.2. Valilik tarafından belirlenen yerde, Halkın Katılımı Toplantısına katılır. Yazılı ve/veya sözlü soru sorabilir, görüş ve önerilerde bulunur.</p>
	<p>3.3.3. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
<p>4. KOMİSYONUN, KAPSAM VE ÖZEL FORMAT BELİRLEMESİ (md. 10)</p>	<p>4.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar</p>
	<p>4.1.1. Komisyon tarafından belirlenen Özel Formatı, Bakanlık tarafından belirlenen Özel Format Bedelinin üç (3) ay içerisinde ödenmesi mukabilinde alır. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır.</p>
	<p>4.1.2. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın verilmiş tarihinden itibaren on sekiz (18) ay içinde ÇEDR'yi Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde ÇEDR sunulmaz ise ÇED süreci sonlandırılır</p>
	<p>4.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)</p>
	<p>4.2.1. Komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda Bakanlıkça ÇEDR Özel Formatını hazırlar. Bakanlık, Komisyon tarafından belirlenen Özel Formatı düzenler.</p>
	<p>4.2.2. Bakanlık, Özel Format Bedelini belirler. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde ödenmesi mukabilinde verilir. Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format Bedeli, üç (3) ay içerisinde yatırılmaz ise ÇED süreci Bakanlık tarafından sonlandırılır.</p>
	<p>4.2.3. Format Bedelinin yatırılmasından sonra, Bakanlık yedi (7) iş günü içerisinde Özel Format verilir.</p>
<p>4.2.4. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Özel Formatın verilmiş tarihinden itibaren on sekiz (18) ay içinde ÇEDR'yi Bakanlığa sunmazsa ÇED süreci sonlandırılır.</p>	

	4.3. Halk Katılımı	
	4.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.	
5. ÇEDR'İNİN BAKANLIĞA BAKANLIĞA SUNULMASI (md. 11)	5.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar	
	5.1.1. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇEDR Bakanlığa sunulur.	
	5.1.2. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından 5.2.4. de bildirilen görüşler ÇEDR'ye yansıtılır.	
	5.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)	
	5.2.1. ÇEDR'nin Özel Formatına uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından beş (5) iş günü içinde sonuçlandırılır. ÇEDR'nin Özel Formatına uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için ÇEDR iade edilir. İade edilen ÇEDR'nin üç (3) ay içinde Bakanlığa sunulmaması veya yapılan düzeltmenin yeterli görülmediği durumda ÇED süreci sonlandırılır.	
	5.2.2. Bakanlıkça ÇEDR Özel Formatına uygun hazırlandığı tespit edilen ÇEDR, inceleme ve değerlendirme toplantısının tarihi ve yerini belirten bir yazı ile Komisyon üyelerine gönderilir.	
	5.2.3. Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇEDR'nin halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet vb. şekilde halka duyurulur.	
	5.2.4. Valiliğe 5.3.1. de belirtilen bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir.	
	5.2.5. Komisyon tarafından 5.2.4. de bildirilen görüşler dikkate alınır	
	5.3. Halk Katılımı	
	5.3.1. ÇEDR'yi incelemek isteyenler, duyuru tarihinden itibaren rapor nihai edilene kadar raporu inceleyerek proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler.	
	5.3.2. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.	
	6. KOMİSYON'UN ÇALIŞMA USULÜ ve ÇEDR'İNİN İNCELENMESİ (md. 12)	6.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar
		6.1.1. Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/ kuruluş 6.2.3. de belirtilen talepleri yerine getirir.
6.1.2. Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/ kuruluş 6.2.4. de belirtilen talepleri yerine getirir.		
6.1.3. Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/ kuruluş 6.2.6. da talep edilen eksiklikleri tamamlar, düzeltmeleri yapar.		
6.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)		
6.2.1. Komisyon ÇEDR'yi, ilk inceleme değerlendirme toplantısından itibaren on (10) iş günü içinde inceler ve değerlendirir.		
6.2.2. Komisyon, salt çoğunluk ile toplanır. Komisyon üyeleri, temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum/kuruluşları ilgilendiren konulardaki yetki, görev ve sorumlulukları çerçevesinde görevlendirilirler; kurum/kuruluşları adına görüş bildirirler. Komisyon başkanı, üyelerden görüşlerini yazılı olarak vermelerini isteyebilir. Yazılı görüş veren kurum temsilcilerinin sonraki toplantılara katılmamaya ilişkin istemleri Komisyon başkanınca değerlendirilir.		
6.2.3. Komisyon, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan proje ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, konusu itibariyle Bakanlıkça ya da Bakanlıkça yeterlik verilmiş özel		

	veya kamuya ait kurum/kuruluşların laboratuvarlarınca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmasını isteyebilir.
	6.2.4. Su, toprak ve benzeri analizlerde, tartışmalı durum olması halinde şahit numuneye başvurulabilir. Bu işlemlerin sonuçlarını Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar Bakanlığa sunmakla yükümlüdürler.
	6.2.5. Komisyon gerekli görürse, görevlendireceği üyeleri aracılığı ile projenin gerçekleştirilmesi planlanan yerde ve benzer tesislerde inceleme yapabilir.
	6.2.6. ÇEDR’de önemli eksiklik ve yanlışların görülmesi durumunda Komisyon, bunların giderilmesini Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan veya ilgili kurumlardan ister. Bu durumda, inceleme değerlendirme süreci durdurulur. Eksiklikler tamamlanmadan veya gerekli düzeltmeler yapılmadan Komisyon çalışmalarına devam edilmez.
	6.2.7. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların ÇEDR’de gerekli görülen düzeltmeleri yapıp yeniden Bakanlığa sunmasından sonra; Komisyon, Bakanlıkça toplantıya çağırılır. Toplantının yapılması ile birlikte inceleme değerlendirme süreci kaldığı yerden işlemeye başlar.
	6.2.8. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan ÇEDR’de değişiklik yapması en çok iki (2) kez istenebilir. Yapılan düzeltme Komisyonca yeterli görülmez ise durum bir tutanakla belirlenir ve projenin ÇED süreci sonlandırılır.
	6.2.9. Komisyon tarafından, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında; a) ÇEDR’nin ve eklerinin yeterli ve uygun olup olmadığı, b) Projenin çevreye olabilecek etkilerinin kapsamlı bir şekilde incelenip incelenmediği, c) Çevreye olabilecek olumsuz etkilerin giderilmesi için gerekli önlemlerin yer alıp almadığı, ç) Halkın Katılımı Toplantısı ve süreç içerisinde gelen görüş ve önerilere çözüm getirilip getirilmediğine ilişkin inceleme ve değerlendirmeler yapılır.
	6.2.10. Komisyon çalışmalarını ve değerlendirmelerini tutanak altına alır ve sonuçlandırır.
	6.3. Halk Katılımı
	6.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.
7. KOMİSYON TARAFINDAN İNCELENEN NİHAYİ ÇEDR VE DÖKÜMANLARI N BAKANLIĞA SUNULMASI (md. 13)	7.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar
	7.1.1. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar inceleme değerlendirme toplantılarını yapar ve sona erdirir.
	7.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)
	7.2.1. Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇEDR, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar tarafından inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki on (10) takvim günü içinde Bakanlığa sunulur.
	7.3. Halk Katılımı
	7.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.
8. “ÇED OLUMLU” veya	8.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar

"ÇED OLUMSUZ" KARARI (md. 14)	8.1.1. Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar nihai ÇEDR ve eklerinin proje sahibi taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri beş (5) iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Yukarıda belirtilen belgeler, süresi içerisinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise, projenin ÇED süreci sonlandırılır.
	8.1.2. Proje sahibi, "ÇED Olumlu" kararı verilen proje için yedi (7) yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı geçersiz sayılır.
	8.1.3. Proje sahibi, "ÇED Olumsuz" kararı verilen projeler için "ÇED Olumsuz" kararı verilmesine neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvuruda bulunulabilir.
	8.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)
	8.2.1. Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇEDR, halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile on (10) takvim günü görüşe açılır.
	8.2.2. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. Bakanlık halktan gelen görüşler doğrultusunda, rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da Komisyonun yeniden toplanmasını isteyebilir.
	8.2.3. Nihai ÇEDR ve eklerinin proje sahibi taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri beş (5) iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Kamu kurum/kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.
	8.2.4. Bakanlığa 8.1.1. de belirtilen belgeler, süresi içerisinde gerekçesi belirtilmeden sunulmaz ise, projenin ÇED süreci sonlandırılır.
	8.2.5. Bakanlık, Komisyon çalışmalarını ve halkın görüşlerini dikkate alarak proje için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararını on (10) iş günü içinde verir ve bu kararı Komisyon üyelerine bildirir.
	8.2.6. Proje için verilen "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararı Bakanlık ve Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile halka duyurulur.
	8.2.7. Proje sahibinin, "ÇED Olumlu" kararı verilen proje için yedi (7) yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı Bakanlık tarafından geçersiz sayılır.
	8.2.8. Bakanlık proje sahibine, "ÇED Olumsuz" kararı verilen projeler için "ÇED Olumsuz" kararı verilmesine neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvuruda bulunulabilme hakkı verir.
	8.3. Halk Katılımı
	8.3.1. Halk, 8.2.1.'de belirtilen süreçte ÇEDR ile ilgili görüş ve önerilerini bildirebilir.
8.3.2. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.	
9. YATIRIMLARIN İZLENMESİ VE KONTROL EDİLMESİ (md. 18)	9.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar
	9.1.1. Proje sahibi, "ÇED Olumlu" kararını aldıktan sonra yatırımın başlangıç, inşaat dönemine ilişkin izleme raporlarını Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlara yaptırmakla yükümlüdür.
	9.1.2. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar da 9.1.1.'de belirtilen raporları Komisyonca belirlenen periyotlarda, Bakanlığa sunmakla yükümlüdür.

	<p>9.1.3. Proje sahibi "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra projede yapılacak bu Yönetmeliğe tabi değişiklikleri Bakanlığa veya Valiliğe bildirmekle yükümlüdür.</p> <p>9.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)</p> <p>9.2.1. Bakanlık, "ÇED Olumlu" kararı veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, Nihai ÇEDR ve/veya "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder.</p> <p>9.2.2. Bakanlık 9.2.1.'de belirtilen görevi yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum/kuruluşlarla işbirliği yapar.</p> <p>9.2.3. Bakanlık, 9.1.1. ve 9.2.1'deki işleri/raporları kontrol eder.</p> <p>9.3. Halk Katılımı</p> <p>9.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
10. ÇEDY 2014'E AYKIRI UYGULAMALARI N DURDURULMASI (md. 19)	<p>10.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar</p> <p>10.1.1. Proje sahibinin projesi ÇEDY 2014 kapsamındaysa, "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı almak zorundadır. Aksi takdirde faaliyeti süre vermeksizin durdurulur.</p> <p>10.1.2. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür.</p> <p>10.1.3. Proje sahibi, nihai ÇEDR veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uymak zorundadır. Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz.</p> <p>10.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)</p> <p>10.2.1. "ÇED Olumlu" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.</p> <p>10.2.2. Bakanlık/ Valilik, "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararını kaldırılmaz. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.</p> <p>10.2.3. "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇEDR veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeye ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.</p> <p>10.3. Halk Katılımı</p> <p>10.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
11. ÇEŞİTLİ ve SON HÜKÜMLER (md. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 ve Geçici	<p>Madde 20. Sürelerin uzatılması ve durdurulması ile ilgili hükümler.</p> <p>Madde 21. Proje sahibinin değişmesi ile ilgili hükümler.</p> <p>Madde 22. ÇED uygulamalarının güçlendirilmesi ile ilgili hükümler.</p> <p>Madde 23. Askeri projeler ile ilgili hükümler.</p> <p>Madde 24. Olağanüstü durumlar ve özel hükümler ile ilgili hükümler.</p> <p>Madde 25. Entegre projeler ile ilgili hükümler.</p>

Maddeler)	Madde 26. Yeterlik belgesi ile ilgili hükümler.
	Madde 27. Çevrimiçi ÇED süreci yönetim sistemi ile ilgili hükümler.
	Madde 28. Tebliğler ile ilgili hükümler.
	Madde 29. Yürürlükten kaldırılan yönetmelik
	Geçici Maddeler: Geçiş süreci, Kapsam dışı projeler, yürürlük ve yürütme ile ilgili hükümler.

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017'den araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

ÇEDY 2014'e Göre "ÇED Gereklidir" "ÇED Gerekli Değildir" Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi

25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ÇEDY 2014'e göre "ÇED Gereklidir" "ÇED Gerekli Değildir" kararları için ÇED sürecinin paydaşları olan 1.) Yerli ve yabancı yatırımcılar/proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar, 2.) Bakanlık/Valilik (ÇED uygulayıcıları) ve 3.) Halk katılımı açısından içerik çözümlemesi sıralı denetim dizelgesi biçiminde aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

Bu sıralı denetim dizelgelerinin kullanılmasıyla, ÇED sürecinin paydaşları için ÇED sürecinin bütününde uygulamada kolaylık sağlayacak bir rehber sağlanmış olacaktır. Her bir aşama için yapılacak iş tamamlandıktan sonra yanında bulunan denetim kutusuna "√" işareti konularak, sıralı olarak o basamağın tamamlandığı belli edilmiş olacaktır. Ayrıca bir sonraki yapılacak işin ne olduğu da bir alttaki yapılacak iş sırasında görülecektir. Böylelikle karmaşık gibi görülen ÇED sürecindeki yapılması gereken işler basitleştirilerek sıralanmış ve sistemli bir şekilde sürdürülmüş olacaktır. ÇED süreci kolay ve anlaşılabilir olduğu gibi kalitesi de arttırılmış olacaktır. Herbir aşamayla ilgili diğer paydaşların neler yapması gerektiği de görülmüş olacaktır.

ÇED sürecinin paydaşları açısından ÇEDY 2014 Ek II'ye Göre "ÇED Gereklidir", "ÇED Gerekli Değildir" Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi ÇEDY 2014'de sınıflandırılan a) Ek-2 listesinde yer alan projeler, b) Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi Ek-2 listesinde belirtilen projeler için düzenlenmiştir. Şimdi de çizelgemizi inceleyelim.

Çizelge 5: ÇED Sürecinin Paydaşları Açısından ÇEDY 2014 Ek 2'ye Göre "ÇED Gereklidir", "ÇED Gerekli Değildir" Kararı Sıralı Denetim Dizelgesi

EK 2'YE GÖRE ÇED SÜRECİ ÇEDY 2014 MADDELERİ	DENETİM	İŞİ YAPACAK PAYDAŞLAR / YAPILACAK İŞLER
1. SEÇME, ELEME KRİTERİNE TABİ PROJELER (md.15)	1.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar	1.1.1. ÇEDY 2014'de belirtilen a) Ek-2 listesinde yer alan projeler, b) Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi Ek-2 listesinde belirtilen projeler, seçme, eleme kriterlerine tabidir. Bu çizelgedeki süreci takip ederler.

	<p>1.1.2. Proje sahipleri, Seçme Eleme Kriterleri uygulanacak projeler için Proje Tanıtım Dosyasını, Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlara hazırlatmak, ilgili makama sunulmasını sağlamak ve proje kapsamında verdikleri taahhütlere uymakla yükümlüdürler.</p> <p>1.1.3. Seçme eleme kriterine tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça bu projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.</p>
	<p>1.2. Bakanlık/Valilik (ÇED uygulayıcıları)</p> <p>1.2.1. Kamu kurum/kuruluşları, bu Yönetmelik hükümlerinin yerine getirilmesi sürecinde proje sahiplerinin veya Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşların isteyeceği konuya ilişkin her türlü bilgi, doküman ve görüşü vermekle yükümlüdürler.</p> <p>1.2.2. Bakanlık/ Valilik, seçme eleme kriterine tabi projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararını vermeden projelerle ilgili teşvik, onay, izin, yapı ve kullanım ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz ve ihale edilemez.</p> <p>1.2.3. ÇEDY 2014 hükümlerine göre karar tesis edilmeden önce, projenin gerçekleştirilmesinin mevzuat bakımından uygun olmadığı tespit edilirse, aşamasına bakılmaksızın süreci sonlandırılır.</p>
	<p>1.3. Halk Katılımı</p> <p>1.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
<p>2. SEÇME ELEME BAŞVURU VE İNCELEME (md. 16)</p>	<p>2.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar</p> <p>2.1.1. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar, Çevresel Etki Değerlendirmesinin gerekli olup olmadığının araştırılması amacıyla, Ek-4'e göre hazırlanan Proje Tanıtım Dosyası hazırlar. Proje sahibince Proje Tanıtım Dosyasında ve eklerinde yer alan bilgi ve belgelerin doğru olduğunu belirtir taahhüt yazısını ve imza sirkülerini ile Bakanlık tarafından belirlenen başvuru bedelinin ödendiğine dair belgeyi Bakanlığa sunar.</p> <p>2.1.2. Bakanlık, başvuru dosyasındaki bilgi ve belgeleri uygunluk bakımından inceler. Bu işlemler beş (5) iş günü içinde tamamlanır. Ek-4'te yer alan formata uygun hazırlanmadığı anlaşılan proje tanıtım dosyası tamamlanmak üzere iade edilir.</p> <p>2.1.3. Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlar eksikliklerini tamamlayıp en geç altı (6) ay içinde proje tanıtım dosyasını yeniden Bakanlığa/Valiliğe sunar</p>
	<p>2.2. Bakanlık/Valilik (ÇED uygulayıcıları)</p> <p>2.2.1. Bakanlık, proje için hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasını ek-4'te yer alan kriterler çerçevesinde beş (5) iş günü içinde inceler.</p> <p>2.2.2. Bakanlık tarafından Dosya kapsamındaki bilgi ve belgelerde eksikliklerin bulunması halinde bunların tamamlanması Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan istenir.</p> <p>2.2.3. Eksiklikleri altı (6) ay içerisinde tamamlanmayan Proje Tanıtım Dosyasına ilişkin ÇED süreci, Bakanlık tarafından sonlandırılır.</p>
	<p>2.3. Halk Katılımı</p> <p>2.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.</p>
	<p>3.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş</p>

3. "ÇED GEREKLİDİR" veya "ÇED GEREKLİ DEĞİLDİR" KARARI (md. 17)	kurum/kuruluşlar	
	3.1.1.	"ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen proje için proje sahibinin beş (5) yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Gerekli Değildir" kararı geçersiz sayılır.
	3.1.2.	"ÇED Gereklidir" kararı verilen projeler için Proje sahibi tarafından, bir (1) yıl içerisinde Bakanlığa başvuru yapılmaması durumunda karar geçersiz sayılır.
	3.2. Bakanlık/Valilik (ÇED uygulayıcıları)	
	3.2.1.	Bakanlık/Valilik, Proje Tanıtım Dosyalarını Ek-4'te yer alan kriterler çerçevesinde inceler ve değerlendirir. Bakanlık/Valilik, bu aşamada gerekli görülmesi halinde Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlardan proje ile ilgili geniş kapsamlı bilgi vermesini, araç gereç sağlamasını, yeterliği kabul edilebilir kuruluşlarca analiz, deney ve ölçümler yapmasını veya yaptırmalarını isteyebilir.
	3.2.2.	Bakanlık/Valilik on beş (15) iş günü içinde inceleme ve değerlendirmelerini tamamlar. Proje hakkında "ÇED Gereklidir" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararını beş (5) iş günü içinde verir.
	3.2.3.	Bakanlık/Valilik 3.2.2.'de verdiği kararını Valiliğe, proje sahibine ve Bakanlıkça yeterlik verilmiş kurum/kuruluşlara bildirir. Valilik, bu kararı askıda ilan ve internet aracılığıyla halka duyurur.
	3.2.4.	"ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen proje için beş (5) yıl içinde mücbir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Gerekli Değildir" kararı, Bakanlık/Valilik tarafından geçersiz sayılır.
	3.3. Halk Katılımı	
	3.3.1.	Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.
4. YATIRIMLARIN İZLENMESİ VE KONTROL EDİLMESİ (md. 18)	4.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar	
	4.1.1.	Proje sahibi seçme eleme kriterine tabi projeler için verilen "ÇED Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra projede yapılacak ÇEDY 2014'e tabi değişiklikleri Bakanlığa veya Valiliğe bildirmekle yükümlüdür.
	4.2. Bakanlık/Valilik (ÇED uygulayıcıları)	
	4.2.1.	Bakanlık, seçme eleme kriterine tabi projelerden "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, "ÇED Gerekli Değildir" kararına esas Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder.
	4.2.2.	Bakanlık 4.2.1.'deki görevi yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum/kuruluşlarla işbirliği yapar.
	4.2.3.	Bakanlık/Valilik, 4.1.1.'deki faaliyetleri kontrol eder.
	4.3. Halk Katılımı	
4.3.1.	Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.	
5. ÇEDY 2014'E AYKIRI UYGULAMALARIN DURDURULMASI (md. 19)	5.1. Proje sahipleri ve Bakanlıkça yetki verilmiş kurum/kuruluşlar	
	5.1.1.	Proje sahibinin projesi ÇEDY 2014 kapsamındaysa, "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı almak zorundadır. Aksi takdirde faaliyeti süre vermeksizin durdurulur.

	5.1.2. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür.
	5.1.3. Proje sahibi, nihai ÇEDR veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uymak zorundadır. Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz.
	5.2. Bakanlık/Valilik, Komisyon (ÇED uygulayıcıları)
	5.2.1. "ÇED Olumlu" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulur.
	5.2.2. Bakanlık/ Valilik, "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça yatırıma ilişkin durdurma kararını kaldırılmaz. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaz ise, yatırımcı faaliyet alanını eski haline getirmekle yükümlüdür. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.
	5.2.3. "ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇEDR veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeye ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilebilir. Bu süre sonunda taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulur. Yükümlülükler yerine getirilmedikçe durdurma kararı kaldırılmaz. 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre işlem tesis edilir.
	5.3. Halk Katılımı
	5.3.1. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve dilekçe ile başvuru haklarını kullanabilir.
6. ÇEŞİTLİ ve SON HÜKÜMLER (md. 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 ve Geçici Maddeler)	Madde 20. Sürelerin uzatılması ve durdurulması ile ilgili hükümler.
	Madde 21. Proje sahibinin değişmesi ile ilgili hükümler.
	Madde 22. ÇED uygulamalarının güçlendirilmesi ile ilgili hükümler.
	Madde 23. Askeri projeler ile ilgili hükümler.
	Madde 24. Olağanüstü durumlar ve özel hükümler ile ilgili hükümler.
	Madde 25. Entegre projeler ile ilgili hükümler.
	Madde 26. Yeterlik belgesi ile ilgili hükümler.
	Madde 27. Çevrimiçi ÇED süreci yönetim sistemi ile ilgili hükümler.
	Madde 28. Tebliğler ile ilgili hükümler.
	Madde 29. Yürürlükten kaldırılan yönetmelik
Geçici Maddeler: Geçiş süreci, Kapsam dışı projeler, yürürlük ve yürütme ile ilgili hükümler.	

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2017'den araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

Sonuç

ÇED çevre yönetiminin anahtar araçlarının başında gelmektedir. ÇEDR hazırlama sürecinde görev almayacak neredeyse hiçbir uzmanlık alanı yoktur. ÇEDR disiplinler arası bir süreçtir. Tüm bilim alanındaki uzmanlar faaliyetin niteliğine göre ÇED sürecine katkıda bulunabilirler. Çevrenin sürdürülebilir olması, ekonomik kalkınma-çevre koruma dengesinin kurulması için Dünyada kabul edilmiş ve uygulanmakta olan bir yöntemdir. Ülkemizde AB ye uyum süreci içerisinde ÇED

uygulamaları mevzuat açısından yeterli gibi görünmektedir. Demokratik yönetim yaklaşımına uygun olarak yönetim sürecine halkında katılması açısından ÇED iyi bir çevre eğitim aracıdır.

Hukuki metinleri teknik uzmanların anlaması ve uygulaması zor olarak görülmekte/bilinmektedir. Özellikle halkın sürecin hangi aşamalarında sürece nasıl katılacağını anlayıp bilmesi katılım açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle hukuki metinler üzerinden yola çıkarak ÇED sürecini herkes tarafından aynı şekilde açıkça anlayacağı biçimde açıklamanın önemi büyüktür. ÇED sürecinin anlaşılır, katılımcı ve kaliteli bir biçimde yürütülmesinin sağlanması için "sıralı denetim dizelgeleriyle açıklanmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Çalışmada ÇED sürecinin paydaşları açısından ÇEDY 2014'ün içerik çözümlemesi, sıralı denetim dizelgeleriyle yapılarak hukuki süreç açıklanmaya, netleştirilmeye ve anlaşılabilir kılınmaya çalışılmıştır. Özellikle İdare Hukuku alanında mevzuatın (normların) sıralı denetim dizelgeleriyle açıklanmasıyla, ilgili sürecin anlaşılması, kolayca uygulanması ve kaliteli yürümesi için olanak sağlayacağına inanmaktayım. Bu nedenle ÇEDY 2014'ün içerik çözümlemesinin örnek olarak kullanılmasını dilerim.

KAYNAKÇA

- Çevre Ve Orman Bakanlığı. (2006). Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, www.cevreorman.gov.tr: http://www.cevreorman.gov.tr/belgeler4/uces_tr, (14.11.2006).
- Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı. (2014). Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, RG:25.11.2014/29186, www.mevzuat.gov.tr: www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.20235&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Çevresel Etki, (15.06.2015).
- Çevre Ve Şehircilik Bakanlığı. (2017). Yönetmelikler, www.csb.gov.tr: <http://www.csb.gov.tr/gm/ced/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=11223>, (20.06.2017).
- European Commission. (2001a). Guidance on EIA EIS Screening, Office for Official Publications of the European Communities, June, ISBN 92-894-1334-4, Luxembourg, www.europa.eu.int: <http://www.europa.eu.int/comm/environment/eia/eia-guidelines/gscreening-fulltext.pdf>, (05.02.2007).
- European Commission. (2001c). Guidance on EIA EIS Review, Office for Official Publications of the European Communities, June, ISBN 92-894-1336-0 02, Luxembourg, www.europa.eu.int: <http://www.europa.eu.int/comm/environment/eia/eiaguidelines/g-review-fulltext.pdf>, (05.02.2007).
- European Commission. (2001b). Guidance on EIA EIS Scoping, Office for Official Publications of the European Communities, June, ISBN 92-894-1335-2, Luxembourg, www.europa.eu.int: <http://www.europa.eu.int/comm/environment/eia/eiaguidelines/g-scoping-fulltext.pdf>, (05.02.2007).
- Karataş E. M., & PİRİ, Ö., & Usta U., & Polat, F. (2013). Uluslararası ÇED Uygulamalarında Hastaneler, Irak/Basra 446 Yataklı Üniversite Hastane Projesi ÇED Raporu ve Atık Yönetimi Planlaması. Uluslararası ÇED Kongresi Bildiri Kitabı (57-66). ISBN 605-5294-14-4, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,

- Çevresel Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Keleş, R., & HamaMCI, C. (1997). Çevrebilim, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şengül, M. (2002). Türkiye’de ÇED ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin İçerik Çözümlemesi, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Turan, V. (2007). Türkiye’nin ÇED Uygulama Deneyimi Üzerine Bir Değerlendirme: 1993-2007. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) Anabilim Dalı, Ankara.